

DE DOOD VAN DE SINJO-VROUW

ZE was achttien toen ze in 't verre land van zon en bamboe, van indolente muziek en tropische nachten, de blanke officier trouwde, die door haar schoonheid bekoord en overrompeld werd. Hij was een held uit het machtige Westen, slank en blond. Hij leidde haar binnen in de kringen der blanken, waar haar verlangen om eenmaal het Avondland te zien verkeerde in een gevoel van misprijzen, zo sterk dat het afkeer binnensmokkelde tot in de kern van de liefde, die ze voor haar man koesterde. En de twee mensen, die tot eenwording moesten groeien, gingen van elkaar vervreemden.

Toen hij haar jaren later meedeelde, dat hij de tijd aangebroken achtte om naar Europa te verhuizen, omdat hij dit voor hun vijf kinderen gewenst vond, had ze eerst heftig gepoogd hem tot blijven te overhalen; daarna, ziende dat zijn besluit onwrikbaar was, had ze 't indolent ondergaan, omdat ze haar kinderen niet wilde verliezen.

Ze hield van haar kinderen, van hun donkere ogen, van hun zwart-glanzend haar met staalblauwe weerschijn, van hun beslistheid om zich schrap te zetten tegen elk woord, elk gebaar, elke blik die enig misprijzen kon verraden voor hun Javaans bloed. Ze wist dat haar kinderen mooi en gezond waren.

Ze vestigden zich in een oude Nederlandse stad, gevangen in de stille droom van vele grachten. Hij ging op in het burgerlijk leven van stamcafé, schuttersgilde en avondkrant in een stemmige livingroom. Haar bruin, getaand gelaat trok vroeg in oude rimpels, maar haar moederhart leefde jong mee met alle vreugden en al het leed van haar kinderen.

Toen was er die tragische avond.

De oudste zoon Jo, en zijn zusters Flora en Betty waren met een paar vrienden van hem naar de opvoering van *Dolle Hans*. Toen de jongere kinderen te bed waren, vroeg ze haar man naar de zin van die *Dolle Hans*. Zijn verhaal deed haar pijn. Maar toen de jongelui thuis kwamen, merkte ze dadelijk aan een stroeve lijn in 't gelaat van Flora dat hetzelfde leed in haar hart had gebeten. De grote donkere schitterogen van Betty weenden na, zonder tranen.

« Dit schaap heeft daar liggen huilen als een bakvis! » spotte Flora bitter. Jo zweeg verbeterd.

Toen de vader glimlachend liet opmerken dat het toch maar « comédie » was barstte bij moeder en kinderen een woest verzet los: dat het vanwege de blanken gemeen was, onrechtvaardig, barbaars. Die avond werd het laatste woord door de vader gesproken, maar het leek haar zo vol onbegrip, dat ze 't op de wijze van *Dolle Hans* onderging als een doodvonnis.

Sedert die nacht hebben ze naast elkaar geleefd, wonend in dezelfde kamers, vader en moeder van dezelfde kinderen, als

twee mensen die een cynische hand uit verschillende werelden had opgepikt en in dit huis langs de stille gracht had neergezet.

Toch bleef zij er zich steeds van bewust dat haar leven alleen zin had om haar kinderen, ook zijn kinderen, en dat ze volgens de traditie van bloed en ras hem niet vele dagen zou overleven.

Nu weet ze dat hij stervensziek is.

Van uit de grote spiegel kijkt haar gelaat, dat in 't verre vaderland bloeiend was van warme bekoorlijkheid, haar aan, vol diepe rimpels op voorhoofd en slapen, uit mondhoeken en neusvleugels.

Ze is oud. Ze voelt zich zo moe, alsof ze nooit meer in staat zou zijn op te staan van het hoge zitkussen, waarop ze met gekruiste benen neerhurkt. Ze wou graag dat Jo hier ware, om met zijn grote, bleek-bruine hand haar recht te trekken, zoals zijn vader het deed, toen ze jong en bekoorlijk was te Soerabaja.

Ze wil haar oude gezicht niet meer zien in de koud spottende spiegel. Haar rimpelige oogleden schuiven dicht over de diepe innigheid van haar smartelijke ogen.

Dan gaat zachtjes de deur open, en Jo komt voorzichtig

binnen. Hij is dezelfde flinke man gebleven, die jaren geleden terugreisde naar 't heerlijke Morgenland, het land van zijn geboorte, van zijn moeder, van Dolle Hans. Zijn fikse houding herinnert aan de fiere blanke officier in de Oost. Maar zijn haar en ogen vertellen van zijn half-Maleise moeder, die in haar jeugd wondermooi was.

« Ben je eindelijk terug? » vraagt ze hem.

En hij knikt alleen maar, ernstig en vriendelijk.

« Is het ginder nog even goed, in ons land? »

Een glimlach verheldert zijn trouw gelaat.

« Hebben de Japs je veel doen afzien, in hun verschrikkelijke kampen? »

Weerom knikt hij even. Dan kijkt hij door 't raam naar een verre herinnering.

Nu bewegen zijn lippen. « Waar is vader? » leest ze hun stomme vraag. En ze weet dat hij, die hiernaast te sterven ligt, de vader is van deze zoon. Als deze haar nu meenemen wou, naar de zieltogende... Ze wenkt hem: « Kom. »...

Haar moede oogleden schuiven open. Jo is niet in de kamer. Alleen Flora vraagt: « Sliep je, mammy? »

« Ik zag Jo binnenkomen », vertelt ze. « Terwijl ik toch weet dat hij vermist is, ginder ver », vult ze aan.

« Arme mammy! » sust Flora, en « Ik ga even naar paps kijken », zegt ze.

De kamer vult zich met een goede rust, als het dromend ruisen van blanke kinkhorens.

In deze stilte is het haar een kort moment alsof de klop

van haar hart wil ophouden. Het maakt haar even bang, omdat ze nog zo graag haar Ward zou terugzien, vóór ze doodgaat.

Op het ritme van het getik der vertrouwde hangklok omringt haar de kommerende herinnering aan haar jongere zoon: Hij was een knap student en een leuke knaap met vele vrienden. Hij werd een flink officier, huwde een kokette vrouw uit een Belgische grootstad, werd krijgsgevangen. Zijn vrouw slaagde er in, dank zij Brusselse invloeden, hem uit het Oflag te bevrijden. Na twee jaar kwam hij bitter klagen over haar ontrouwe leven. En even later ontvingen ze een brief van 't Oostfront: « Ik strijd hier tegen de vijand van elke beschaving, de Westerse en die van het trouw spiritualistische Oosten; tegen het materialisme, voor de bezielde idee... »

Toen hij als collaborateur voor het militair hof verscheen, vertelde hij hoe hij na zijn terugkeer uit krijgsgevangenschap de Vlaamse Beweging had leren kennen, en ze verwant had gevonden met het Oostindische vrijheidsstreven. Zo kwam hij in relatie met Vlaamse nationalist, onder wie sommige verzet pleegden op Nederlandse grondslag, en andere, Vlaamse SS-lui, hem de verlokking van 't Oostfront hadden voorgespiegeld.

Hij werd ter dood veroordeeld.

Toen zijn vader het hoorde, was zijn woord koud als staal: « Laat ze hem fusilleren! »

« Lijk Dolle Hans » dacht ze, terwijl warm een traan uit haar ogen welde. Ze wist dat haar eigen jongen, met zijn trouwe, diepe blik geen verrader was.

Nu wacht ze tot zijn tijd in de gevangenis voorbij zal zijn. En vreest dat hij te laat zal komen.

Weer komt Flora binnen.

« Ik geloof dat paps heel ernstig ziek is », zegt ze. « Hij wordt week en vertrouwelijk. »

De goede stilte is gebroken. De vrees dat Ward te laat zal komen nijpt haar hart samen. Trage, bangmakende pijn kruipt naar haar keel en naar haar linkerschouder. Een loom gebaar van haar rechterarm naar de hartstreek wil het stijgen van de pijn tegenhouden.

« Wat is er? » vraagt Flora.

« Het is niets... het is voorbij », fluistert ze.

Uit de kleine tuin achter het huis komt een waterklaar gefluit van een merel heel even de zonnige stilte in de woonkamer doorwaaien. Wanneer de herinnering aan het broze geluid in de rust is opgeslorpt, vertelt Flora: « Hij zegde: Drie van de kinderen zijn aan politiek ten onder gegaan. » Hij lag te woele; alsof hij geen woorden vond. Toen vroeg hij: « Waarom zoek jij een eender lot in dat kommunisme? » Ik wilde alleen maar afweren: « Och, paps, waar jij je kommer om maakt... » En toen... wat een geheugen heeft hij! Hij zegde: « Ik weet het nog van die Sinksendag, toen je met vrienden een boottochtje maakte. Hoe je die jongen, van wie je hield, hebt afgestoten met je dwaze bewering: vrouwen mogen grillen hebben. Hij zou voor jou een goede man geweest zijn. Waarom heb je dat toen koppig en tegen beter weten in volgehouden? »

« Ook ik weet het nog » fluistert de oude vrouw. En hoe je ook koppig niet wilde schreien, toen het pijn deed. « Ik kon

niet toegeven. » zei Flora. « Het was alles zo rustig beredeneerd, wat hij voorhield, zo westers beredeneerd. »

« Arm kind uit het Oosten », zucht de moeder. « Is ook je kommunisme niet Westers? »

« Het verdedigt de gelen in Azië, de zwarten in Kenia, de bruinen in Zuid-Afrika... de... Sinjo's in... Europa... »

« En houdt je zus gevangen, jouw zus, Floor, ergens in een kamp... »

« Ach, mammy, wat heb jij moeten lijden om je kinderen! » wimpelt de dochter het onuitgesproken verwijt af, terwijl ze naast het zitkussen van de oude vrouw neerknielt, haar omhelst en zoent.

« Wil je niet liever op de sofa liggen? » vraagt ze, en neemt ze op, pluimlicht als de moeder geworden is.

« Kan je je vrienden niet laten zoeken waar Betty terechtgekomen is en verkrijgen dat ze naar huis mag komen? »

Is het de tiende of de twintigste maal dat ze dit vraagt? Flora durft haar niet vertellen bij hoeveel instanties ze heeft aangedrongen en dat het antwoord altijd eender luidde: « De man van Betty was een vijand van de volksdemocratie. Hij werd tot tien jaar Sibirië veroordeeld. Zijn vrouw werd opgeleid, ondervraagd en weer vrijgelaten, is sedertdien vermist. »

Uit de aanpalende kamer komt door de open gebleven deur een zwakke roep: « Floor », als een zucht. Flora spreidt vlug een deken over de magere benen van de oude vrouw.

« Ik kom al » belooft ze.

En terwijl ze gaat, bevangt haar een bang gevoel: Heeft ze in de oude moederogen een dodelijke vrees verrast?

Trillingen van vrees en leed golven uit de donkere pupillen, die star op een hoge verte gericht, het smartelijk beeld ontwaren van een gemartelde dochter. Een kreet van afschuw gorgelt moeizaam uit haar open gevallen mond.

Flora vindt haar moeder met de rechterhand tegen de linkerschouder gedrukt, hijgend.

Weer fluistert ze, zachter: « Het is voorbij... »

Er wordt gebeld.

« De dokter? »

De oude vrouw ziet Flora weggaan. Ze voelt een verrassing in de lucht. Ze hoort het zachte brongeluid van een mannenstem, fluwelig fluisteren van een vrouw. Ze gaan de aanpalende kamer binnen. Ze luistert, de intuïtie van de verrassing wil niet wijken.

Het is niet de stem van de dokter... niet de gedempte sopraan van Flora alleen... De stem van... Jo?

En nu komt Ria binnen, haar jongste dochter, in de grauwe plooiën van haar franciscaans kleed. Ze was de zuiverste erfgename van de wondere bekoorlijkheid der moeder. Maar Ria was bijna blank. Haar fijngesneden gelaat lichte klaar in de krans van het rijke haar met het donkerblauwe glansen. Nu nog strooien haar grote, fel-bruine ogen heldere vreugde uit, en haar slanke handen zijn mooi als van een Madonna.

« Moeke », zegt ze, en haar frele vingers houden de getaande handen vast.

« Ria... »

« Moeke, het wordt een zware dag... »

De oude ogen sluiten zich en heel even schokt het gerimpeld gelaat in een diepe zucht.

« Moeke, is 't niet de tijd om afscheid te nemen... van paps? »

Ze trekt haar oogleden op; lang blikte ze in Ria's wonderklare ogen. « Het is te laat... » fluisteren haar bruine lippen.

« Het is niet te laat... » verzekert Ria. « Moeke, het is niet te laat. Er is trouwens een verrassing voor jou, en voor paps ». Een verrassing? Dé verrassing...

Een verrassing? Dé verrassing...

En plots weet ze.

« Ward? » smeekt ze, opdat het bevestigd zou worden.

« Ward », knikt Ria.

En dan duwt haar jongen de deur open, en staat in het donkergouden licht, dat de zomermiddag door het gebrandschilderd raampje giet.

Hij komt voorzichtig naar de schaduwhoek, waar ze op de sofa ligt.

« Ik ben hier », zoent hij daar, « juist op tijd ».

« Kom. » zegt hij.

Wat Jo niet meer doen kon, omdat hij in het verre Morgenland begraven ligt, dat doet nu Ward. Ze gaat met hem mee, traag en moeizaam. Hij brengt haar bij het bed van wie te sterven ligt. Ze ziet op het blanke kussen het bleke hoofd met de wit geworden officiersknevel.

Ward legt haar hand op dat stervende hoofd.

« Het is goed dat je gekomen bent », fluistert de zieltogende, bijna onhoorbaar.

Zij spreekt geen woord.

Dan voelt ze zich eindeloos moe worden. Als Ward een zetel bij schuift en Ria haar gerimpelde bruine hand wegneemt van het witte hoofd, en zegt: « Ga zitten, Moeke », begint de oude man zijn laken en dekens te vouwen, vechtend tegen de dood.

Ze ziet diens grijze schaduw donkeren over de witte spreid, een lange schaduw die ook op haar borst gaat liggen.

In gulden zonlicht knielt de grauwe gestalte van Ria, die bidt: « In de naam van de Vader, die al zijn kinderen lief heeft; van de Zoon, offer van Gods liefde, slachtoffer van de haat; van de H. Geest, die ons verlichten moge... » Ze leest de gebeden der stervenden...

« Voor ons twee », denkt de oude vrouw.

's Avonds zegt Ward: « In de eenzaamheid heb ik veel zitten denken. Ik heb ons gezin gezien als een teken van deze tijd, waarin Babelse verwarring de liefde overwoekert. »

Flora heeft de hangklok stilgelegd. Het huis is dood.

Ria gaat nog even kijken naar de oude vrouw. Ze slaapt.

« Ik moet morgen vroeg weer weg », zegt Ward. « Ik heb op mijn erewoord beloofd dat ik vóór de middag terug in de cel zal zijn. »

De volgende morgen, wanneer hij wil afscheid nemen, vindt hij zijn moeder dood, met haar getaande, gerimpelde rechterhand op haar hart.